

Magyarország

DR. KATONÁNÉ DR. PEHR ERIKA

Nemzetközi egyezményeink alapján a magyar jogszabályok is kinyilvánították a gyermek jogát arra, hogy szülei neveljék, és hogy különleges helyettesítő védelmet biztosítsanak családi, családias elhelyezés, hazai örökbefogadás vagy – ennek sikertelensége esetén – nemzetközi örökbefogadás formájában, ha a gyermek a vér szerinti családjában nem hagyható. Az örökbefogadás elsődleges célja világviszonylatban is az, hogy annak a gyermeknek, akinek nincsenek vér szerinti szülei, vagy a szülők a gyermeket nem tudják, nem akarják megfelelően nevelni, az örökbe fogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében rokoni kapcsolatot létesítsen az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbe fogadott gyermek között. Az örökbefogadás a vérségi kapcsolattal azonos értékű köteléket keletkeztet az örökbefogadó és az örökbefogadott között, annak minden családjogi és öröklési jogi konzekvenciájával együtt. Az örökbefogadást a kiskorú gyermek legfőbb érdekére figyelemmel hazánkban a gyámhatóság engedélyezi, és ezzel a végleges döntéssel létre is jön. Az örökbefogadás állandóságát számos új rendelkezés segíti Magyarországon is, így többek között az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának vizsgálata, a vér szerinti szülői hozzájáruló nyilatkozatok korlátozott idejű visszavonhatósága, a gyermek kötelező gondozásba történő kihelyezése, továbbá az örökbefogadás kötelező közvetítése, illetve meghatározott idejű utánkövetése. Az örökbefogadás jogi következményei játszanak a legnagyobb szerepet abban, hogy az örökbefogadott minél jobban integrálódjon az örökbefogadói családba. A gyermeknek ugyanakkor ismernie és értenie kell saját élettörténetét, ezért vér szerinti származását mind a nyílt, mind a titkos örökbefogadás esetén – amennyiben ehhez a vér szerinti szülők is hozzájárultak – megismerhetővé kell tenni számára. Az örökbefogadás

Dr. Katonáné Dr. Pehr Erika
c. egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Katonáné Pehr, E. (2022) 'Magyarország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során, 93–128. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_3

megszűnhet kölcsönös vagy egyoldalú kérelmen alapuló bontással, azzal, hogy erre kiskorú gyermek esetében csak kivételes esetben kerülhet sor.¹

1. A szabályozás keretei

1.1. A szabályozás alkotmányos és nemzetközi keretei

Az örökbefogadás családjogi és gyermekvédelmi jellegű jogintézmény, jogforrása szerteágazó és ezért számos jogágat érint. Magyarország Alaptörvényének XVI. cikke kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Ez az alapvető gyermeki jog az államot az Alaptörvényből eredő intézményvédelmi kötelezettségként kötelezi a családban nevelkedő és a családból kiemelt gyermekek esetében egyaránt. Az Alaptörvény kilencedik módosítása a XVI. cikk (1) bekezdését akként egészítette ki, hogy „Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést”. A Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt és az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett ENSZ Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) szerint azonban az államnak nincsen hatásköre a szülők tekintetében a gyermekük nevelésének tartalmi irányait meghatározni, „biztosítani” valamely erkölcsi, kulturális vagy vallási értékrend szerint. Fontos, hogy az Alaptörvény az állam által biztosítandó „alkotmányos önazonosságon és keresztény kultúráján alapuló értékrenden” kívül eső nevelést, az örökbefogadás esetén a nevelés megkívánt folyamatosságát alkotmányos jogként biztosítsa a gyermekek számára.² Az Alaptörvény Alapvetés I) cikke szerint a családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. A Családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény mint sarkalatos törvény célként rögzíti, hogy támogatja az örökbefogadást, és gyors, méltányos határidőn belüli, a gyermek érdekeit szem előtt tartó örökbefogadási eljárás kialakítására törekszik.

Az örökbefogadásra vonatkozó szabályok fejlődését jelentősen előmozdították a nemzetközi egyezmények, így a Gyermekjogi Egyezmény, valamint a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény (a továbbiakban: Hágai Örökbefogadási Egyezmény), amely egyezményeknek Magyarország

1 Katonáné Pehr, 2018, 1. o.

2 Katonáné Pehr, 2021a, 263. o.

2005 óta részes állama. A nemzetközi egyezmények kinyilvánították a gyermek jogát arra, hogy szülei neveljék, illetve hogy különleges helyettesítő védelmet biztosítsanak családi, családias elhelyezés, hazai örökbefogadás, illetve, ennek sikertelensége esetén, nemzetközi örökbefogadás formájában, ha a gyermek a vér szerinti családjában nem hagyható. Az egyezmények szellemében nemzetközi örökbefogadásra csak akkor kerülhet sor, ha azt a gyermek származási országában nem kezdeményezték, vagy kezdeményezték ugyan, de az nem vezetett eredményre. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Negyedik Könyve, a Családjogi Könyv (a továbbiakban: CSJK) ennek megfelelően határozza meg a rokoni és házastársi örökbefogadások kivételével a külföldi, azaz nemzetközi örökbefogadás feltételeit a családból kiemelt, jogilag örökbe fogadható nevelésbe vett gyermek sorsának végleges rendezésére.³

1.2. A szabályozás törvényi keretei

A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) a gyermek érdekében egy koherens gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszer garanciáit teremti meg, melynek keretében ellátások és intézkedések segítik a gyermeki jogok érvényesülését, a szülői feladatok ellátását. A jog elsősorban azáltal biztosítja a gyermek érdekét, hogy védi a gyermek családi környezetben való elhelyezését, nevelkedését, és ahol ez hiányzik, ott igyekszik pótolni. A vér szerinti család pótlására szolgáló legmegfelelőbb jogi eszköz az örökbefogadás. A Gyvt. értelmében a gyermeknek joga van – örökbe fogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez.

A Gyvt. a kiskorú gyermek érdekében több reformot vezetett be az örökbefogadás terén, amely mélyen érinti az örökbe fogadó szülők érdekeit is. Az örökbefogadás létrejöttét, az örökbe fogadó szülő alkalmasságát, felkészítését érintő változások is azt a célt szolgálják, hogy az örökbefogadás minél teljesebben garantálja a gyermek legfőbb érdekét és minimalizálja az örökbefogadás felbontását. A Gyvt. rögzíti azt is, hogy a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családjá megismeréséhez, melynek garanciáit a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) szabályai teremti meg, figyelemmel valamennyi érintett érdekére.

Az örökbefogadási eljárások során alapvető cél az örökbe fogadható gyermekek számára a lehető legrövidebb időn belül megtalálni a megfelelő örökbe fogadó szülőket.

³ Ptk. 4:129. §.

Ennek elősegítésére, továbbá a gyermekek hazai örökbefogadásának gyorsítására, a külföldi örökbefogadásuk jogi megalapozottsága érdekében került kialakításra az örökbefogadást segítő Egységes Örökbefogadási Nyilvántartás, amely a megyei, fővárosi (területi gyermekvédelmi szakszolgálat által a titkos és nyílt örökbefogadás elősegítése), az országos (országos örökbefogadást elősegítő szerv által a titkos és nyílt örökbefogadás elősegítése), valamint a nemzetközi szint (nemzetközi örökbefogadási ügyben eljáró központi hatóság által csak a nevelésbe vett gyermek örökbefogadásának elősegítése) együttműködését jelenti.⁴ A Gyvt.-t módosító 2019. évi CXXVI. törvény alapján a gyermekvédelmi szakellátási feladatok adminisztrációja fokozatosan átkerült a „Gyermekeink védelmében” elnevezésű informatikai rendszer (GYVR) keretei közé, melynek kapcsán digitalizálásra került az Egységes Örökbefogadási Nyilvántartási Rendszer is (ÖFR). A gyermekjóléti és a gyermekvédelmi ágazatban a GYVR bevezetésével a XXI. századi követelményeknek megfelelő informatikai háttértámogatás került kialakításra a szakmai adminisztráció elősegítése céljából.

Az örökbefogadás alapvető szabályait a CSJK szabályozza. Az állam azzal segíti a rokoni kapcsolat kialakítását, hogy meghatározza az örökbefogadás létrejöttének jogi feltételeit, a tartalmát adó joghatásokat, illetve meghatározza a célját betölteni nem tudó örökbefogadás megszűnésének feltételeit.

Az örökbefogadásra irányuló eljárás fő szabály szerint a területi gyermekvédelmi szolgálatok (a továbbiakban: TEGYESZ), a működési engedéllyel rendelkező közhasznú civil szervezetek és a gyámhatóságok összehangolt, egymást kiegészítő tevékenységére épül. Az örökbe fogadni szándékozók az alkalmasságuk megállapítását érintő megelőző eljárást az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: OGYSZ) tartózkodási helyük szerinti megyei, fővárosi TEGYESZ-nél indíthatják el, függetlenül attól, hogy nyíltan vagy titkosan kívánnak örökbe fogadni, kivéve, ha a CSJK szabályai szerint az alkalmasságukat egy konkrét gyermek örökbefogadása iránti eljárásban kell a gyámhatóságnak megállapítani pl. rokoni vagy házastársi örökbefogadás esetében.⁵ A Magyar Pszichológiai Társaság Tesztbizottsága által elfogadott pszichológiai teszt-használat irányelv 2016. január 1-jén lépett hatályba. Az irányelvek a pszichológiai vizsgálo- és mérőeljárások, azaz a tesztek használatát szabályozza: milyen típusú tesztek, milyen feltételek mellett, milyen célra, milyen végzettséggel, illetve képzettséggel és előzetes gyakorlattal használhatók pl. az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása kapcsán.⁶

4 Deli, Lantai, 2013, 45–47. o.

5 Ptk. 4:122. § (2) bek.

6 MPT Tesztirányelv, 2018.

Az örökbefogadás kötelező közvetítésének és utánkövetésének bevezetése miatt a TEGYESZ mellett fontos szerepet kapnak a működési engedéllyel rendelkező nyílt örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezetek is. Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet szerint feladatkörükbe tartozik az is, hogy krízistanácsadást nyújtanak a válsághelyzetben lévő – különösen a várandósságát eltitkolni szándékozó – várandós anya és vér szerinti szülő számára; a gyermek nyílt örökbefogadásának elősegítése érdekében a gyermek számára alkalmas örökbe fogadó szülőt javasolnak a vér szerinti szülőnek, valamint előkészítik a vér szerinti szülőnek az örökbe fogadni szándékozó személlyel való találkozását.

Az örökbefogadás a megyei, fővárosi kormányhivatal mint kijelölt gyámhatóság engedélyével jön létre, ezért a hatóság a gyermek érdekében általános ellenőrzési jogot (hatáskört) kap az örökbefogadás létrejötté és utánkövetése kapcsán. Az örökbefogadás engedélyezése – valamint a kölcsönös kérelemre történő felbontása – iránti eljárás közigazgatási eljárás. Az örökbefogadás joghatásai a gyámhatósági határozat véglegessé válásával következnek be.

A bíróság feladat- és hatáskörébe tartozik az örökbefogadás egyoldalú kérelemre történő felbontása. A bíróság az örökbefogadást akkor bontja fel, ha akár az örökbe fogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné vált, ezáltal az örökbefogadás célját nem tölti be.⁷ Az örökbefogadás felbontására irányuló eljárási szabályokat a Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. tv. (a továbbiakban: Pp.) XXXVI. fejezete rendezi, amely már tartalmazza az örökbefogadás felbontása iránt indított perek különös szabályait is, így 2018. január 1-jével ezekre a perekre is kiterjednek és alkalmazandók a személyi állapottal kapcsolatos perek közös, az általánostól eltérő szabályai.

2. Az örökbefogadás célja, a gyermek érdeke

2.1. Az örökbefogadás célja

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az örökbefogadás nem csak jogi kérdés, hiszen fontos szerepet játszanak benne más, nem jogi tényezők is, így különösen az

⁷ Ptk. 4:139. § (1) bek.

örökbe fogadni szándékozó és az örökbefogadásra váró gyermek érdeke, személyisége, a köztük kialakítható, jövőbeli családi kapcsolat, az örökbefogadás motivációja.⁸

A CSJK az örökbefogadás céljaként a rokoni (családi) kapcsolatot és a családi nevelést emelte ki mint két fontos tartalmi elemet. Az örökbefogadás célját jogi eszközök biztosítják. Az állam azzal segíti a rokoni kapcsolat kialakítását, hogy meghatározza az örökbefogadás létrejöttének jogi feltételeit, a tartalmát adó joghatásokat, illetve meghatározza a célját betölteni nem tudó örökbefogadás megszűnésének feltételeit.

A családi kapcsolat létrejöttének formája az örökbefogadó rokonsága és az örökbe fogadott és annak leszármazói között teljes rokoni kapcsolatok létrehozása. A rokoni kapcsolat létesítése célja és egyúttal eszköze is az örökbefogadásnak, hiszen a CSJK ezt a kapcsolatot a harmonikus, kiegyensúlyozott légkörű családi közösségben való nevelés érdekében hozza létre, amely a gyermek számára a legkedvezőbb. Ha pedig a rokoni kapcsolat egyben eszköz is, azt kell elérni, hogy ez a kapcsolat minél erősebb, minél szilárdabb legyen. A családi kapcsolat erősítésének vannak jogi és nem jogi eszközei. A jog az örökbefogadás tartalmának kialakításával erősíti a szülő-gyermek kapcsolatot és a rokoni kapcsolatokat.⁹

Az örökbefogadás célja kettős, azonban célja árnyaltabb azoknál a gyerekeknél, akiket a gyámhatóság hatósági intézkedéssel (pl. nevelésbe vétellel) kiemel a vér szerinti családjukból, majd ezt követően örökbefogadással válnak a családon kívül álló személyek családtagjává, mint azoknál a gyerekeknél, akik rokoni, házastársi örökbefogadással kerülnek egy teljesebb családba. Nagykorú gyermek tekintetében már nem beszélhetünk családi nevelésről, ezért a CSJK szerint csak kiskorú gyermeket lehet örökbe fogadni.¹⁰

Az örökbefogadás céljának több szempontból is jelentősége van. Egyrészt a gyámhatóság az örökbefogadást csak akkor engedélyezheti, ha az örökbefogadás a gyermek érdekében áll, vagyis célja megvalósul,¹¹ másrészt a gyámhatóság kiskorú örökbe fogadott esetében akkor bontja fel, ha a bontás a gyermek érdekében áll, vagyis ha az örökbefogadás célját már nem tölti be.¹² A CSJK annyiban tér el a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) szabályaitól, hogy sem az örökbefogadás engedélyezésénél, sem az örökbefogadás felbontásánál már nem szempont a „közérdek sérelme”, illetve annak vizsgálata, mert egyrészt a közérdeket és a gyermek érdekét nem indokolt így különválasztani, másrészt ilyen esetekben az a közérdek, hogy a kiskorú gyermek legfőbb érdeke érvényesüljön.

8 Lápossy, Tasi, 2018, 16. o.

9 Katonáné Pehr, 2021a, 255. o.

10 Katonáné Pehr, 2021b, 170. o.

11 Ptk. 4:120. § (5) bek.

12 Ptk. 4:138. § (2) bek.

2.2. A gyermek legfőbb érdeke

A Gyermekjogi Egyezmény a gyermek „mindenekfelett álló érdeke” kifejezést használja, ugyanakkor a „the child’s best interest” alapelv értelmezése sok jogtudós között vitára adott okot. Az Egyezmény 21. cikke az örökbefogadásról rendelkezik: „the best interests of the child shall be the paramount consideration” – vagyis a gyermek legfőbb érdeke az örökbefogadás során minden más érdeket meg kell hogy előzzön, mert annak kell a legfőbb szempontnak lenni. Az Egyezmény ebben a rendelkezésben fogalmaz a legerőteljesebben a legfőbb érdek figyelembevétele vonatkozásában.¹³ Azt, hogy mit is jelent ez az elvárás a jogalkalmazók, a gyámhatóságok számára, az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által elfogadott 14. számú Átfogó Kommentár tölti ki tartalommal, amely szerint a gyermek „legfőbb érdeke” három elemből áll. Egyrészt a gyermek alanyi joga arra, hogy az ő legfőbb érdekét elsődleges szempontként értékeljék. Ez a jog a részes államokra vonatkozó kötelezettséget tartalmaz, amely közvetlenül alkalmazandó és a bíróságon is számonkérhető. Másodszor alapvető értelmezési alapelv, vagyis ha egy jogi rendelkezés többféleképpen is értelmezhető, azt a jogértelmezést kell alapul venni, amely a leghatékonyabban szolgálja majd a gyermek legfőbb érdekét. Harmadszor eljárási szabály is, mivel a gyermeket érintő döntéshozatali folyamatban értékelni kell a döntésnek az érintett gyermekre gyakorolt lehetséges negatív és pozitív hatásait, amelyet a bíróság vagy a hatóság döntésének indokolásában részletesen kifejtetni szükséges. A CSJK-ban rögzített családjogi alapelv nem a gyermek „mindenekfelett álló” érdekét fogalmazza meg, hanem a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelméről szól.¹⁴ Az örökbefogadási eljárás során a gyámhatóságnak azt kell bizonyítania, hogy a gyermek hosszú távú érdekeit az eljárásban megvizsgálta, és azokat elsődleges szempontként figyelembe is vette mind az örökbe fogadni szándékozók alkalmassága, mind az örökbefogadás engedélyezése során.

Az érdekek közvetlenül járulnak hozzá az örökbefogadás céljának érvényesüléséhez, a családi kapcsolat kialakulását erősíthetik vagy megakadályozhatják. Az örökbefogadás engedélyezésénél is érvényesülő családjogi alapelv „az érdekek összhangjának” az elve.¹⁵ Azt az elvárást, hogy az örökbefogadás során törekedni kell a gyermek nevelésében kívánatos folyamatosságra, különös tekintettel a gyermek családi kapcsolataira, nemzetiségére, vallására, anyanyelvére és kulturális gyökereire, szintén fontos elvi tételként kell értékelni. A gyermek múltja szorosan hozzátartozik a jelenéhez, és

¹³ Nyitray, 2012, 204. o.

¹⁴ Barzó, 2017, 46. o.

¹⁵ Ptk. 4:1. § (2) bek.

az életút folytonosságának megélése az egészséges személyiségű felnőtté érés alapfeltétele. A gyermeknek a származás sok esetben a kultúrához való tartozást, a hagyományokba való beilleszkedést, a lét folyamatosságának fenntartását, azaz identitásának biztos alapját jelenti. Identitásunk tehát származásunk ismeretének folyamatosságát igényli,¹⁶ amit jól segíthetnek az ún. „élettörténeti könyvek” hazánkban is.

3. Az örökbefogadó személye és alkalmassága

A gyermek legfőbb érdeke mellett azt is figyelembe kell venni, hogy az örökbefogadási eljárás nem hivatalból, hanem a felek, ezen belül is elsősorban az örökbe fogadni kívánó személyek kezdeményezésére indul, vagyis az örökbefogadónak is érdeke fűződik az eljárás megindításához. Az örökbefogadónak a gyermekre vonatkozó reális kívánsága előmozdíthatja az örökbefogadás céljának érvényesülését, a szülő-gyermek kapcsolat kialakítását.¹⁷

A sikeres örökbefogadás elsősorban az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálatán, kiválasztásán, felkészítésén, valamint az örökbe fogadó család gondozásának, utókövetésének szakmai minőségén alapszik.¹⁸ A korábbiakhoz hasonlóan az örökbefogadás személyi feltételeit a CSJK is részben az örökbefogadó, részben az örökbefogadott oldaláról határozza meg. Ezek a feltételek egyben az örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárásban és az örökbefogadást megelőző eljárásban kizáró okként is szerepelnek, mert a feltételek hiányában a gyámhatóságnak az örökbefogadás iránti kérelmet el kell utasítania.

3.1. Pozitív feltételek

A Gyvt. 1997. évi elfogadásáig a Csjt. az örökbefogadó oldalán csak a legsúlyosabb hiányosságokat jelölte meg kizáró okként, és nem állapított meg olyan konkrét szabályt, hogy az örökbefogadó csak olyan személy lehet, aki személyében és körülményeiben alkalmas a gyermek örökbefogadására és az ezzel járó jogok és kötelezettségek ellátására. Ezek a feltételek az engedélyezett örökbefogadás „állandóságát” kívánják biztosítani a gyermek legfőbb érdekében.¹⁹

¹⁶ Ptk. 4:120. § (3) bek.

¹⁷ Katonáné Pehr, 2020, 8. o.

¹⁸ Both, Kuslits, 2019, 107. o.

¹⁹ Katonáné Pehr, 2018, [24].

A gyermek érdekében a CSJK a Csjt.-ben már meghatározott feltételeket részben megtartotta, részben módosította vagy további feltételeket határozott meg. Sem az örökbe fogadható, sem az örökbe fogadó személynél a magyar állampolgárság nem kritérium. Az örökbefogadó nagykorúsága és cselekvőképessége, valamint személyiségéhez és körülményeihez mért alkalmassága azonban változatlan feltételek. A CSJK a minimális és maximális korkülönbség, vagyis a legalább tizenhat év, legfeljebb negyvenöt év korkülönbség változatlansága mellett az örökbefogadási korhatárt felemelte, vagyis az örökbefogadó csak a 25. életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet. A CSJK 2020. évi módosítása²⁰ óta a három év feletti gyermek örökbefogadása iránti kérelem esetén az örökbefogadás a gyermek érdekében abban az esetben is engedélyezhető, ha az örökbe fogadó szülő és a gyermek között legfeljebb 50 év a korkülönbség. A maximális korkülönbség mértékének meghatározása azt szolgálja, hogy a leendő örökbefogadó rugalmasan tudja kezelni a gyermek életkori (pl. dackorszaki, kamaszkori) sajátosságaiból adódó nehézségeket, a gyermeket hosszú távon fel tudja nevelni, sőt nagykorúsága után is segítője lehessen.

A megyei, fővárosi kormányhivatal mint kijelölt gyámhivatal az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelem benyújtásakor vizsgálja az örökbefogadó életkorát, valamint az örökbefogadó és az örökbe fogadandó gyermek életkora közötti különbséget.

Fontos hangsúlyozni azt is, hogy az örökbe fogadó szülőknek mindig fel kell mérniük, kit tudnak elfogadni, és kit nem. Az önismeret az egyik kulcsa a sikeres örökbefogadásnak, melyhez hatékony segítséget tud adni az örökbefogadók önkéntesen igénybe vehető, felkészítő tanfolyama. Sajnálatos módon 2020. szeptember 1-jével a kötelező 40 órás tanfolyam (oktatás és kiscsoportos foglalkozás) sikeres elvégzése már nem szerepel alkalmassági feltételként, így csak az örökbefogadás előtti tanácsadáson történő részvétel marad kötelező. Ez a változás álláspontunk szerint nem szolgálja a gyermek legjobb érdekét, nem gyorsítja fel az érintettek egymásra találását, ugyanakkor az örökbefogadások során felmerülő problémák gyakoriságát és súlyosságát, végső soron a felbontásának esélyét erősen megnövelheti.²¹

A kötelező tanácsadás célja, hogy az örökbe fogadni szándékozók felmérjék, milyen konfliktusokat okozhat a gyermek családjukba kerülése, milyen feladatokat kell felvállalniuk, illetve a tanácsadást végző szakember megismerje az örökbe fogadni szándékozók motivációit, valamint jelenlegi és virtuális családstruktúrájukat, megalapozott döntést tudjon hozni arról, hogy alkalmasak-e az örökbefogadásra.

²⁰ A 2020. évi CLXV. törvénnyel bevezetett módosítás.

²¹ Katonáné Pehr, 2020, 6. o.

Az önkéntesen elvégezhető tanfolyam célja, hogy a résztvevők megismerjék az örökbefogadás társadalmi és jogi hátterét, a gyermekek speciális helyzetével és az örökbefogadással együtt járó konfliktusok kezelésének módját. A felkészítő tanfolyam nagyon fontos a jelentkezők szemléletformálásában, önmaguk megismerésében, a gyermek érkezésére való felkészülésben, továbbá az azzal való szembesülésben, hogy a gyermekek sok traumát, veszteséget éltek át, kötődési és lelki nehézségei vannak. A jogilag örökbe adható gyermekek jelentős hányada ugyanis idősebb, vélhetően roma származású, egészségi vagy fejlődési problémákkal küzd. A tanfolyam iránymutatást ad ahhoz is, hogy mely életkorban és hogyan beszéljenek a gyermekkel az örökbefogadás tényéről, a gyermek korábbi életútjáról. A tanfolyam hatására az is előfordulhat, hogy a jelentkezők módosítják a gyermekkel kapcsolatos eredeti elképzeléseiket.²²

Az örökbefogadók szülői feladatokra való tudatos felkészülése nem lehet az állam által opcionálisként felkínált lehetőség. Ugyanakkor a TEGYESZ és a gyámhatóság kötelező feladatává vált, hogy tájékoztassa az alkalmas örökbe fogadni szándékozókat, arról, hogy térítésmentesen elvégezhetik a felkészítő tanfolyamot.²³ A kötelező tájékoztatások ellenére a választhatóság miatt fennáll a veszélye annak, hogy éppen azok nem fognak részt venni a tanfolyamokon, akik a leginkább tájékozatlanok, akiknek a legnagyobb szükségük volna a szemléletváltásra.

3.2. Kizáró okok

Nem fogadhat örökbe, aki szülői felügyelet megszüntetését kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll, vagy közügyektől eltiltást kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll, illetve akinek gyermekét nevelésbe vették. A szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye,²⁴ amely döntéssel méltatlanná válik más gyermek nevelésére is. A közügyektől eltiltásnak a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szerinti feltétele a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása. Ezen körülmény fennállása esetén mérlegelni kell, hogy az elkövető méltatlan-e a közügyekben való részvételre. A közügyektől eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

Egy gyermek nevelésbe vételére akkor kerül sor, ha a gyermek számára családba fogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor, és a gyermek fejlődését családi környezete

²² Uo.

²³ Gyer. 39. § (2b) bek.

²⁴ Ptk. 4:191. §.

veszélyezteteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelemben vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt a gyámhatóság pert indított, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, vagy a gyermeknek más okból nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője, valamint ha a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbe fogadó szülőnél, a gyermek ismeretlen szülőktől származik, vagy a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot.²⁵

3.3. Alkalmasság megállapítása házastársi, illetve egyedül örökbe fogadni szándékozó esetén

Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítására irányuló eljárás a Csjt. 1997. évi módosítása óta – főszabály szerint – elválik egy konkrét gyermek örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárástól. Azonban a rokonok, a szülő házastársa, a gyermeket a szülő hozzájárulásával legalább egy éve folyamatosan a saját háztartásában nevelő, örökbe fogadni szándékozó személy és a nemzetközi örökbefogadás esetén az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmasságát a gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során állapítja meg, tehát nem az előzetes eljárás keretében.²⁶ Ezt a szabályt kell alkalmazni azon személy alkalmasságának megállapítására is, aki, mint gyermekvédelmi nevelőszülő, a gyámhivatal határozata alapján a nála elhelyezett gyermeket ellenszolgáltatás ellenében saját háztartásában neveli. Ekkor az ügyfél a konkrét engedélyezési eljárás során nyújtja be a gyámhatósághoz az örökbefogadási alkalmasságára vonatkozó szakértői véleményeket is. Mindez azt erősíti meg, hogy a jogalkotó a gyermek érdekében nem mond le az örökbe fogadni szándékozó személyek alkalmasságának vizsgálatáról egyik esetben sem.²⁷

Az alkalmasság megállapításához szükséges előzetes eljárás és felkészítés módja, annak kötelező jellege tekintetében a CSJK nyitva hagyja az élethez igazodó, rugalmas változtatás jövőbeli lehetőségét. Ezért annak rögzítése mellett, hogy az örökbefogadásra való alkalmasságot a gyámhatóság állapítja meg, az előzetes eljárásnak és a felkészítés módjának szabályozását külön jogszabályra, azaz a Gyer. 38–39. §-aira utalja.

²⁵ Gyvt. 78. § (1) bek.

²⁶ Ptk. 4:122. § (2) bek.

²⁷ Katonáné Pehr, 2018, [32].

A leendő örökbefogadók személyével kapcsolatos szakvéleményezés messzemenően gyermekvédelmi funkciót tölt be, hiszen az örökbefogadók személyiségének megismerésén keresztül lehet következtetni az örökbefogadás tartósságának megalapozására. Az örökbefogadókval való foglalkozás komplex családgondozási feladat.²⁸

A TEGYESZ által felkért háziorvosnak vagy szakorvosnak arra kell választ adnia, hogy az örökbe fogadni kívánó személy nem szenved-e a gyermek megfelelő ellátását is korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékoságban, alkohol- vagy kábítószer-függőségben, súlyos pszichotikus zavarban, illetve olyan betegségben, amely miatt – akár időszakosan is – akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely a gyermek fejlődését veszélyezteti. Az örökbe fogadni szándékozó személy pszichikai alkalmasságának vizsgálata során a TEGYESZ feltárja, hogy az örökbefogadási szándék motivációja, a család élethelyzete, az örökbe fogadni szándékozó személy életkora és személyisége, a gyermek nevelésével kapcsolatos elképzelése előreláthatólag biztosítja-e az örökbe fogadandó gyermek harmonikus fejlődését, felnevelését. A TEGYESZ örökbefogadási tanácsadója az örökbe fogadni szándékozó személy lakóhelyének felkeresése során, a helyszínen tájékozódik arról, hogy a lakókörnyezet, illetve a családi és lakás-körülmények alkalmasak-e gyermek örökbefogadására, lehetőség szerint az együtt élő családtagok véleményét is ki kell kérnie.

A TEGYESZ az örökbe fogadni szándékozó(k) kérelmét, az elvégzett pszichológiai vizsgálat eredményét, az egészségügyi alkalmasságra vonatkozó háziorvosi igazolást, az örökbefogadás előtti tanácsadás elvégzését igazoló iratot, a környezettanulmányt, valamint javaslatát döntésre elküldi a gyámhatóságnak. A TEGYESZ konkrét javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogy az örökbe fogadni szándékozó házaspár vagy egyedüli személy milyen életkorú, milyen egészségi állapotú, illetve hogy egy gyermek vagy testvérek örökbefogadására is alkalmas-e. A gyámhatóság is arról dönt a határozatában, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy hány és milyen korú gyermek örökbefogadására alkalmas, továbbá alkalmas-e testvérek, illetve egészségi problémával küzdő gyermek örökbefogadására.²⁹

2021. március 1-jétől főszabályként gyermeket csak házastársak fogadhatnak örökbe. Ez alól kivétel a rokon és a szülő házastársa általi örökbefogadás, valamint, különös méltánylást érdemlő esetben, a miniszteri jóváhagyással alkalmassá nyilvánított, egyedül örökbe fogadni szándékozó személy általi örökbefogadás. A CSJK nem tiltja az egyedülálló általi örökbefogadást, de engedélyhez köti azt, továbbá kifejezetten előnyben részesíti a házastársak általi örökbefogadást, vagyis nagy jelentőséget

²⁸ Katonáné Pehr, 2021b, 176. o.

²⁹ Gyer. 39. § (5)–(6) és (8) bek.

tulajdonít az örökbe fogadni szándékozók családi állapotának. Mindezt segítve és támogatva számos speciális szabályt is megfogalmaz, többek között kivételt enged számukra az általános rendelkezésekhez képest a korhatár és korkülönbség, valamint az előzetes eljárás tekintetében. Hazánkban a közös gyermekké fogadás mint az örökbefogadás egyik speciális esete csak a házastársak számára megengedett, élettársak számára nem, ezért a Ptk. 4:123. § (2) bekezdése rögzíti azt is, hogy az örökbe fogadott gyermeket az örökbefogadás fennállása alatt csak az örökbefogadó házastársa fogadhatja örökbe. A gyermek legfőbb érdekét azonban az szolgálja, ha mindkét őt nevelő szülőhöz jogi kapcsolat fűzi.³⁰ A közös gyermekként történő örökbefogadás esetén a CSJK-ban meghatározott életkornak és korkülönbségnek az egyik örökbefogadó tekintetében kell fennállnia. Házasságban élők általi örökbefogadás esetén a fiatalabb házastárs életkorát kell alapul venni. Ha a házastársak testvéreket fogadnak örökbe, az idősebb gyermek életkorát kell figyelembe venni, amely elősegítheti a testvérek együttes elhelyezését.

A gyakorlatban, ha a TEGYESZ az egyedül örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmasságának megállapítására tett javaslatot, és a gyámhatóság azzal egyetért, az iratokat a javaslatával együtt a kijelölt gyámhivatal útján megküldi a gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős miniszternek. Ha a TEGYESZ az egyedül örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmatlanságának megállapítására tett javaslatot, és azzal a gyámhatóság egyetért, alkalmatlanságot megállapító döntést hoz. A gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős miniszter a megküldött iratok alapján, az azok beérkezésétől számított 15 napon belül nyilatkozik arról, hogy hozzájárul-e az egyedül örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmasságának megállapításához, mérlegelve az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdését. A gyámhivatal akkor állapíthatja meg az egyedül örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmasságát, ha ahhoz a gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős miniszter hozzájárult.

A gyámhivatal alkalmasságot megállapító határozata annak véglegessé válásától számított három évig hatályos, ami egy évvel meghosszabbítható. Alkalmatlanság megállapítása esetén új eljárás a határozat véglegessé válásától számított egy éven belül nem indítható, kivéve, ha az eljárás során az örökbe fogadni szándékozó személy a körülményei tekintetében nem a valóságnak megfelelő információkat szolgáltatott, ebben az esetben három éven belül nem indítható új alkalmasság megállapítása iránti eljárás. Ha az örökbe fogadni szándékozó házaspár vagy személy családi állapotában, személyi és életkörülményeiben (örökbefogadás, saját gyermek születése, házasságkötés, válás, költözés stb.), illetve az örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiben

30 Barzó, 2017, 326–327. o.

változás következik be, a TEGYESZ elvégzi a változások által érintett újabb vizsgálatokat, a gyámhivatal pedig határozattal dönt a felülvizsgálat eredményéről.

Ha az örökbe fogadó szülő újabb gyermek örökbefogadására nyújt be kérelmet, az alkalmassági vizsgálata csak a korábbi vizsgálat során tapasztalt körülményekben bekövetkezett változásokra terjed ki. Az újabb alkalmassági vizsgálat során az örökbefogadás előtti tanácsadás ismételt elvégzésétől el kell tekinteni. A gyermek testvérét, féltestvérét korábban örökbe fogadó szülő a kiválasztás során pedig elsőbbséget élvez, ha az örökbefogadásra alkalmas.

A három-négy éves várakozási idő alatt a TEGYESZ – a várakozási sorrend figyelembevételével – folyamatosan keresi az örökbe fogadható gyermekek számára a legmegfelelőbb, örökbefogadásra várakozó szülőket. A várakozási időt jelentősen befolyásolják a gyermekkel kapcsolatos elképzelések, minél elfogadóbbak a jelentkezők a gyermek korát, egészségi állapotát illetően, valószínűleg annál előbb fognak örökbe fogadni. A TEGYESZ a várakozási idő alatt félévente felkeresi az örökbe fogadni szándékozót és tájékoztatja kérelme teljesülésének esélyeiről.

4. Az örökbe fogadható gyermek

4.1. A kiskorú gyermek

A CSJK az örökbefogadott oldalán csak egy feltételt határoz meg, hogy kiskorúnak kell lennie, vagyis 18 év alatti gyermeknek, amely feltétel összhangban áll az örökbefogadás céljával, a családi nevelés biztosításával. Örökbe lehet fogadni tehát a nemrégiben megszületett csecsemőt és a nagykorúság előtt álló gyermeket is. Nyilván az örökbefogadás hatályát nem érinti az sem, ha az engedélyező határozat az örökbefogadott nagykorúvá válását követően válik véglegessé. Bár a CSJK a kiskorúságon kívül más feltételt nem állapít meg, mégis fontos, hogy a gyámhatóság vizsgálja a gyermek egészségi állapotát, fejlődését befolyásoló betegségeit, személyiségével kapcsolatos körülményeket. Az örökbefogadási gyakorlat ugyanis egyértelműen mutatja, hogy az örökbeadás hazai lehetősége jellemzően csak egészséges kiskorú gyermekek tekintetében áll fenn, és kivételes az az eset, amikor testileg vagy szellemileg sérült, vagy nyolc év feletti életkorú gyermek is örökbe adható.³¹ Erre tekintettel idősebb gyermekek örökbefogadását számos juttatás segíti. A kétévesnél idősebb gyermeket örökbefogadók korábban csak a

31 Neményi, Takács, 2015, 76. o.

gyest tudták igénybe venni (összege bruttó 28 500 forint). 2020. január 1-től az 1997. évi LXXXIII. törvény módosításával bevezetésre került az örökbefogadói díj, ami anyagilag kedvezőbb helyzetbe hozza a nagyobb gyermeket örökbefogadókat, és a gyermek nevelésbe vételének napjától számított 168. napig jár.

A gyámhatóság az örökbefogadási kérelem elbírálása, illetve a gyermek kötelező gondozásba való kihelyezése előtt beszerzi a háziorvosi, szakorvosi igazolást a gyermek egészségi állapotáról, fejlődését befolyásoló betegségekről, valamint a gyermek családi hátterére vonatkozó dokumentumokat és a háromévesnél idősebb gyermek esetén a személyiségére vonatkozó szakvéleményt, szakmai véleményt. A gyermekvédelmi gondoskodásban élő nevelésbe vett gyermekekre vonatkozó szakvéleményt, szakmai véleményt a gyámhatóság a TEGYESZ-től kéri be, aki a gyermekvédelmi gyám útján szerzi be a gyámsága alá tartozó gyermek, illetve az örökbefogadási tanácsadó útján a gyermekvédelmi gyámság alá nem tartozó gyermek egészségi és személyiségállapotára, valamint a családi hátterére vonatkozó összes szakvéleményét, szakmai véleményét és egyéb dokumentumot. A gyermek egészségi és neveltségi állapotáról az örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatni kell.

4.2. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánított kiskorú gyermek

A hazai gyakorlatban a gyámhatóság által nevelésbe vett, valamint az örökbe fogadhatóvá nyilvánított gyermekek örökbefogadása mellett az örökbefogadások igen nagy száma rokon vagy házastársi örökbefogadás. Arról, hogy mikor szükséges és mikor nem a vér szerinti szülő hozzájárulása az örökbefogadáshoz, a Ptk. 4:125–4:127. §-ában rendelkezik. Logikailag idetartozik az az eset, amikor a szülő hozzájárulására azért nincs szükség, mert a gyámhatóság a nevelésbe vett gyermeket örökbe fogadhatónak nyilvánította. Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás jogintézménye képes egyensúlyt teremteni a gyermek családban nevelkedéséhez fűződő érdek és a között az érdek között, hogy a vér szerinti szülő hozzájárulásának hiányában az örökbefogadásra valóban indokolt esetben kerülhessen sor.³² Ugyanakkor azzal, hogy a jogalkotó 2020. szeptember 1-jével az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás érvényességi idejét két évről négy évre emeli, ami indokolt esetben további két évvel meghosszabbítható, álláspontunk szerint a gyermek családban nevelkedéséhez fűződő jogát erősen korlátozza.

Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás iránti eljárás során a gyámhatóság a nevelésbe vett gyermek örökbefogadását akkor segíti elő, ha a gyermek életkora, egészségi állapota

³² Katonáné Pehr, 2021a, 278. o.

és egyéb körülményei alapján örökbefogadására – a TEGYESZ-nek és az országos örökbefogadást elősegítő szervnek a Gyvt. 141/F. § (2) bekezdése szerinti tájékoztatása alapján – reális esély van. A 2020. szeptember 1-jével megváltozott CSJK-szabályok szerint a gyámhatóság a nevelőszülőnél vagy gyermekotthonba történő ideiglenes hatályú elhelyezés esetén is figyelmezteti a szülőt a Ptk. 4:214. § (1) bekezdés a) pontja szerinti örökbe fogadhatóvá nyilvánítás jogkövetkezményére. Az ideiglenes hatályú elhelyezés időtartama ugyanis beszámít az örökbe fogadhatóvá nyilvánításhoz szükséges időtartamba, melyet a gyermek családjából történt kiemelésének kezdő időpontjától kell számítani. A gyermek súlyos veszélyeztetettségét, ellátatlanságát, felügyelet nélkül maradását orvosló ideiglenes hatályú elhelyezés a gyermek kapcsolattartása tekintetében igen érzékeny időszakává vált, hiszen az új rendelkezések szerint a szülő önhibájából kialakult gyermek-szülő kapcsolattartás teljes hiánya esetén az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételeként előírt korábbi fél éves időtartam három hónapra, a rendszertelen gyermek-szülő kapcsolattartás esetében egy évről nyolc hónapra csökkent, feltéve, ha a szülő felróható magatartása miatt életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt a nevelésbe vétel nem szüntethető meg. Fennáll az önhiba, ha a szülő felróható életmódja miatt mulasztotta el a gyermeke rendszeres látogatását.

Ugyancsak örökbe fogadhatóvá nyilvánítható a nevelésbe vett gyermek, ha a szülő lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátrahagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések három hónapon belül nem vezetnek eredményre.³³

Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás kérdésében a gyámhatóság köteles soron kívül eljárni. Az eljárás során a gyámhatóságnak információkat kell szereznie a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a családgondozás tapasztalatairól, a szülő-gyermek kapcsolattartás alakulásáról, valamint a nevelésbe vett gyermek elhelyezési tervében foglaltak teljesüléséről.

5. Az örökbefogadás formái

A nyílt és a titkos örökbefogadás megkülönböztetése régóta jelen van a családjog területén, azzal, hogy a titkos örökbefogadás jogszabályban meghatározott fogalma a Csjt. 1974. évi novellisztikus módosítása óta sokat változott, illetve 1990-ben a titkos

33 Ptk. 4:124. § (1)–(2) bek.

örökbefogadás fogalmát az örökbe fogadhatóvá nyilvánított, illetve 2005-ben az inkubátorban elhelyezett újszülött örökbefogadásával bővítette.³⁴

Mind a titkos, mind a nyílt örökbefogadás esetén – a házastársi és rokoni örökbefogadás kivételével – az örökbe fogadni szándékozó személyeknek az alkalmasságukat megállapító gyámhivatali határozattal kell rendelkezniük.

5.1. Nyílt és titkos örökbefogadás

A szülői hozzájárulás tekintetében a CSJK különbséget tesz nyílt és titkos örökbefogadás között azzal, hogy mindkettőre egyértelmű meghatározást ad, és az eljárás egysegítése érdekében számos különbséget megszüntetett közöttük. Így többek között az örökbefogadás családjogi joghatásait illetően nincs különbség a kétféle örökbefogadás között, továbbá a gyermek származását mindkét formánál nyílttá kell tenni.

Nyílt az örökbefogadás, ha az örökbe fogadni szándékozó személy és a vér szerinti szülő ismeri egymást, és a vér szerinti szülő e meghatározott személy tekintetében járul hozzá gyermeke örökbefogadásához. Az örökbe fogadni szándékozók és a vér szerinti szülők vagy a gyermek törvényes képviselője egymásra tekintettel teszik meg a jognyilatkozataikat. A nyílt örökbefogadásnak két formája ismeretes, az ún. házastársi és rokoni örökbefogadás, valamint az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezetek, illetve a TEGYESZ közvetítésével létrejött, harmadik, idegen személy általi örökbefogadás.

Az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezetek szolgáltatásai kizárólag a Magyarországon élő, magyar állampolgárságú vér szerinti szülő és örökbe fogadni szándékozó személy közötti nyílt örökbefogadás létrehozására irányulhatnak. A szolgáltatás nem terjedhet ki a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő nevelésbe vett gyermek – hazai vagy nemzetközi – örökbefogadásának elősegítésére, amit csak a TEGYESZ készíthet elő.³⁵ A CSJK-ban előírt kötelező közreműködés, kötelező közvetítés akkor sem mellőzhető, ha a felek már ismerik egymást, kivéve természetesen a házastársi és rokoni örökbefogadást. A nyíltság segíti a vér szerinti szülő „gyász munkáját”, mert tudja, gyermeke milyen családba kerül, továbbá az örökbe fogadó szülők jobban szembe tudnak nézni a vér szerinti szülő „jelenlétével”, és az örökbe fogadott gyermekkel is könnyebben meg tudják beszélni származását, családi kapcsolatait.³⁶

Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri

³⁴ Katonáné Pehr, 2018, [42].

³⁵ Barzó, 2017, 344. o.

³⁶ Katonáné Pehr, 2018, [44].

– amit ún. inkognitó örökbefogadásnak nevez a szakirodalom –, továbbá ha a szülő hozzájárulására a CSJK egyéb eseteiben nincs szükség. Ezzel a szabályozással a CSJK szélesítette a titkos örökbefogadás fogalmát. Az ún. inkognitó örökbefogadás esetén a hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek születése előtt is meg lehet tenni. Hatodik életévét betöltött vagy egészségileg károsodott gyermek esetén a nyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges, meggátolva azt, hogy az esélytelen örökbefogadás ellenére a szülő szabaduljon a gondozási díj fizetésétől. A CSJK azon rendelkezésére, hogy a hozzájáruló nyilatkozat a gyermek hathetes koráig visszavonható, inkább formai és nem tartalmi szempontból tér el a nemzetközi gyakorlattól. Titkos örökbefogadás esetében a szülő nem kap értesítést az örökbefogadásról, és nem élhet jogorvoslattal az örökbefogadásról hozott határozat ellen.

Az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges nyilatkozat a szülő legszemélyesebb joga. A Ptk. 4:127. § (1) bekezdésében sorolja fel az örökbefogadáshoz szükséges szülői hozzájáruló nyilatkozatok mellőzhetőségének eseteit, amelyek az örökbefogadások titkosságát eredményezik. A CSJK szerint a szülő gyermeke nyílt vagy a titkos örökbefogadáshoz adott hozzájáruló nyilatkozatát – a gyermeknek a szülő vagy más hozzátartozó által történő felnevelése érdekében – a gyermek születésétől számított hat héten belül hazánkban egységesen visszavonhatja. A visszavonás lehetőségére a szülőt figyelmeztetni kell. A gyámhatóság a szülő ezen nyilatkozata alapján haladéktalanul tájékozik a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek, más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Amúgy a szülői felügyeleti jog a gyermek hathetes korának betöltésével megszűnik, de ha a nyilatkozat hathetesnél idősebb gyermekre vonatkozik, a szülői felügyeleti jog a nyilatkozattal szűnik meg. A szülői felügyelet megszűnését a gyámhatóság határozattal állapítja meg.³⁷

Az örökbe fogadó családot a szakirodalom olyan sajátos rendszerként írja le, melynek szerkezete egy háromszögre emlékeztet, egyik csúcsnál vannak a vér szerinti, a másikonál az örökbe fogadó szülők, és a harmadikonál a gyermek. A titkos örökbefogadásnál, ahol az örökbe fogadó és a vér szerinti szülők nem ismerik egymást, a háromszög egyik része láthatatlan. Az örökbe fogadó szülőknek el kell dönteniük, hogy mit kezdenek a vér szerinti szülőkkel, a gyermek születésének körülményeivel. Az örökbe fogadó szülőknek el kell fogadniuk a különbséget, ami a származásban van, azonban az örökbefogadók egy része beismeri, más része tagadja ezt a különbséget.

37 Ptk. 4:125. § (3) bek, 4:126. § (2)–(3) bek.

5.2. Egyszerű és teljes örökbefogadás

A nyílt és a titkos örökbefogadáson belül egyaránt megkülönböztetünk a joghatás tekintetében teljes és egyszerű örökbefogadást. Az egyszerű örökbefogadás esetén az örökbefogadott csak az örökbefogadójával kerül rokoni kapcsolatba, a gyermeknek ezért fennmarad a vér szerinti szülőkkel fennálló jogi kapcsolata, így az integráció csak részleges, korlátozott. A teljes örökbefogadásnál az örökbe fogadott gyermek teljességgel integrálódik az örökbefogadó egész rokoni körébe, családjába, és rendszerint majdnem minden kapcsolat megszakad a vér szerinti családjával úgy, hogy az alól legfeljebb az öröklési, illetve a kapcsolattartási jogi hatások képezhetnek kivételt.³⁸ Hazánkban 1960. május 1-je óta létezik a teljes örökbefogadás, így az örökbe fogadott gyermek egyenes ágon és oldalágon is az örökbefogadók családjának tagjává válik.

A teljes örökbefogadásnak is két típusa van, az általában vett gyermeki jogállást biztosító egyedüli személy általi örökbefogadás, valamint a közös gyermeki jogállás. A közös gyermeki jogállásnak is két esete van, nevezetesen amikor a házastársak fogadják örökbe akár együttesen, akár külön-külön, eltérő időpontban ugyanazt a gyermeket, illetve amikor az egyik házastárs a másik gyermekét fogadja örökbe. Ezzel a gyermek a házastársak közös gyermekévé válik. A CSJK sem a bejegyzett élettársak, sem pedig az élettársak számára nem teszi lehetővé a közös örökbefogadást.

5.3. Nemzetközi örökbefogadás

Számos egyezmény született a nemzetközi örökbefogadás témakörében, de szükségességének és helyességének kérdése évtizedek óta megosztja a közvéleményt. Az utóbbi időben egyre elterjedtebb az utolsó megoldás, utolsó lehetőség jelleg hangsúlyozása, ami összhangban van a nemzetközi örökbefogadás egyik fő alapelvével, a szubszidiaritással. A nemzetközi örökbefogadás elveiből az is következik, hogy nagyobb hangsúlyt kap a nemzeti gyermekvédelmi rendszer hatékony működése.³⁹ Az Európa Tanács szorgalmazta az 1967. évi Európai Örökbefogadási Egyezmény felülvizsgálatát, melynek eredményeképpen született meg a gyermekek örökbefogadásáról szóló, Strasbourgban, 2008. november 27-én kelt, felülvizsgált Örökbefogadási Egyezmény (a továbbiakban: Európai Örökbefogadási Egyezmény), amit hazánk 2010. november 29-én aláírt, de azóta sem hirdetett ki. Az Egyezmény fontos alapelve a gyermek érdekeinek figyelembevétele, a gyermek elrablásának, eladásának, a gyermekkereskedelemnek a megakadályozása.

³⁸ Weiss, 1997, 190. o.

³⁹ Marschalkó, 2013, 272. o.

A Hágai Örökbefogadási Egyezmény foglalkozik a legrészletesebben a nemzetközi örökbefogadással, amelyre csak akkor kerülhet sor, ha a gyermek származási országában már bizonyíthatóan minden lehetséges gondozási formát kimerítettek, és a nemzetközi örökbefogadás a gyermek érdekében áll. Magyarország és az aláíró részes államok közötti örökbefogadási eljárás egyszerűsödik, nem lesz szükség mindkét állam engedélyező eljárására, viszont a felek csak az államok központi hatóságain keresztül léphetnek kapcsolatba egymással. Magyarország vonatkozásában a Hágai Örökbefogadási Egyezmény alapján kijelölt Központi Hatóság a gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős miniszter.

A CSJK a Hágai Örökbefogadási Egyezménynek megfelelően definiálja a nemzetközi örökbefogadás fogalmát, ahol nem az állampolgárságnak és nem az állandó lakóhelynek van jelentősége, hanem annak, hogy az örökbefogadás következtében a gyermek szokásos tartózkodási helye megváltozik. Ennek megfelelően nemzetközi örökbeadás az, ha a gyermek az örökbefogadás következtében végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbefogadó állampolgárságától és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e.⁴⁰ Ha a kiskorú gyermek az örökbefogadással nem kerül át egy másik országba, akkor az örökbefogadás belföldinek minősül, akkor is, ha Magyarországon élő külföldi fogadja örökbe. A külföldi örökbefogadás, a rokoni és házastársi örökbefogadás kivételével, csak titkos lehet.

6. Az örökbefogadás létrejötte

6.1. Az örökbefogadás előkészítése

Az örökbefogadás folyamata az esetek nagy részében két szakaszra osztható, az örökbefogadást megelőző eljárásra, valamint egy konkrét gyermek örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárásra, azzal, hogy minden engedélyezési eljárásnak van egy előkészítő szakasza is.

Az előkészítést a nyílt örökbefogadásokban közreműködő, működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek vagy a TEGYESZ-ek végzik, közreműködésük ugyanis a CSJK szerint kötelező. Amennyiben a válsághelyzetben lévő várandós anya vagy szülő gyermeke nyílt örökbeadása mellett dönt, a közreműködő szervezet előkészíti a várandós anya, vagy szülő(k) és az örökbe fogadni szándékozók kapcsolatfelvételét. Ha a kapcsolatfelvétel követően a felek megállapodnak az örökbefogadási eljárás megindításában, akkor az

⁴⁰ Ptk. 4: 129. § (1) bek.

anya lakóhelye szerint illetékes, titkolt terhesség esetén pedig a szülés helye szerint illetékes kijelölt gyámhivatalnál kérhetik az örökbefogadási eljárás megindítását. A gyámhivatal a feleket együttesen, tárgyalás keretében hallgatja meg. A kötelező gondozásra kihelyezéskor a gyermek családba fogadó gyámjaul a gyámhivatal az örökbe fogadó szülőt rendeli ki, a vér szerinti szülő szülői felügyeleti joga az eljárás befejezéséig szünetel, az örökbefogadás engedélyezését követően pedig megszűnik. A kötelező gondozási idő alatt az örökbefogadók lakóhelye szerinti TEGYESZ kíséri figyelemmel a gyermek beilleszkedését.

Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő, nevelésbe vett gyermek esetében az illetékes TEGYESZ készíti elő az örökbefogadást. A TEGYESZ a gyermek jogi örökbe fogadhatóságát megállapító határozat véglegessé válását követően tíz munkanapon belül illesztési értekezletet hív össze, ahol a szakemberek eldöntik, hogy az alkalmas örökbefogadásra váró házaspárok közül várhatóan melyik házaspár lesz a gyermek számára legmegfelelőbb. A gyermek bemutatása két lépcsőben történik, először a gyermekre vonatkozó dokumentumok, majd a gyermek személyes megtekintése alapján, ezt követően az örökbe fogadni szándékozók döntenek arról, hogy elindítják-e a gyermekkel való ismerkedés örökbefogadási célú folyamatát, a barátkozást. A TEGYESZ ekkor meghatározza a találkozások gyakoriságát és időtartamát, melyet a gyermek életkorához és személyiségállapotához igazodóan, elsősorban a gondozási helyen szervez meg. Az első találkozás a kisebb gyermekek esetében gondozás, nagyobb gyermekek esetében közös játék, foglalkozás keretében valósul meg. Az ismerkedés, a barátkozás mindaddig tart, amíg az érzelmi kötődés ki nem alakul közöttük, illetve amíg a gyermek gondozását biztonsággal el nem tudják látni.⁴¹

A barátkozási időszak végén a TEGYESZ javaslatára, az örökbe fogadni szándékozók és a gyermek törvényes képviselője, a gyermekvédelmi gyám egyező kérelmére indul az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás a kijelölt megyei és fővárosi kormányhivatal mint gyámhivatal előtt. Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás közigazgatási eljárás. A gyámhatóságnak az eljárás során az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.), a Gyvt. és a Gyer. szabályai szerint kell eljárnia.

6.2. A hozzájáruló nyilatkozatok megtétele és a szükséges dokumentumok csatolása

Az engedély megadásához a felek – örökbe fogadó szülő és a kiskorú gyermek törvényes képviselőjének – egyetértő kérelmét tartalmazó nyilatkozatára, továbbá a gyermek szüleinek, valamint a házasságban élő örökbe fogadó házastársának hozzájárulására van szükség.⁴² Az örökbefogadással kapcsolatos nyilatkozatokat személyesen

⁴¹ Filó, Katonáné Pehr, 2015, 191. o.

⁴² Ptk. 4:120. § (1) bek.

kell megtenni, képviseletnek csak annyiban van helye, amennyiben ezt a törvény megengedi. A Gyer. 42. §-ának (2) bekezdése ugyanakkor lehetővé teszi a gyermekvédelmi gyámnak az írásbeli nyilatkozat benyújtását. Az örökbefogadáshoz a szülő úgy is megadhatja a hozzájárulását, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri. A nyilatkozattételre a gyermek születése előtt is sor kerülhet. A szülő hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek hathetes korának betöltéséig visszavonhatja – feltéve, ha a gyermeket később szülője vagy más hozzátartozója neveli majd –, erre őt figyelmeztetni kell. A szülő felügyeleti joga, amennyiben nyilatkozata hathetesnél idősebb gyermeke vonatkozik a nyilatkozattételkor, a hathetesnél fiatalabb gyermekekre tett nyilatkozat esetén pedig a gyermek hathetes korában szűnik meg. A szülői felügyeleti jog megszűnését a gyámhivatal határozata állapítja meg.⁴³

Nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására, aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll; akinek nevelésbe vett gyermekét a gyámhatóság örökbe fogadhatónak nyilvánította; továbbá aki nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen; akinek személye ismeretlen, vagy aki ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre. Nincs szükség a hozzájárulására akkor sem, ha gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül –, egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja, és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.⁴⁴ Nincs szükség az örökbefogadó házastársának hozzájárulására akkor sem, ha a házastársak között az életközösség megszűnt. Az életközösség megszűnése csak akkor következik be, ha a különéléshez legalább az egyik házastárs részéről a házastársi összetartozás és kapcsolat megszakításának elhatározott szándéka is járul, és annak kifejezésre juttatása is, hogy a másik házastárssal tovább együtt élni nem hajlandó.⁴⁵ Nincs szükség sem a szülő, sem a házastárs hozzájárulására, ha cselekvőképtelen, vagy ismeretlen helyen távol van.⁴⁶

A kérelem benyújtása után a gyámhivatal megvizsgálja, hogy becsatolták-e az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges okiratokat, ha nem, a gyámhivatal felhívja a feleket a hiánypótlásra. A tényállás felderítéséhez szükséges a Gyer. 41. §-ának (3)–(5) bekezdéseiben felsorolt okiratok – az örökbe fogadni szándékozók, illetve a gyámhivatal általi – csatolása, bemutatása – alkalmassági határozat, jövedelmi viszonyokról szóló igazolás, a TEGYESZ, vagy az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet közreműködését igazoló irat, kivéve, ha erről a szervezet jegyzőkönyvben nyilatkozik – és beszerzése.

⁴³ Ptk. 4:126. §.

⁴⁴ Ptk. 4:127. § (1) bek.

⁴⁵ Katonáné Pehr, 2007, 495. o.

⁴⁶ Ptk. 4:127. § (2) bek.

A meghallgatás célja, hogy mindazon adatokat és körülményeket feltárja, amelyek a gyámhivatal döntéséhez szükségesek. A meghallgatás során kell tisztázni azokat az adatokat is, amelyeket ugyan okirattal igazoltak, de magyarázatra vagy kiegészítésre szorulnak. Köteles meghallgatni az örökbe fogadni szándékozó személyt, a korlátozottan cselekvőképes, illetve az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermeket – ha kell, pszichológus szakértő útján –, főszabály szerint a gyermek szülőjét, törvényes képviselőjét, az önállóan örökbe fogadni szándékozó házastársát. Nyílt örökbefogadás esetén a feleket tárgyalás keretében hallgatja meg a gyámhivatal, ahol jelen lehetnek az örökbefogadás közvetítésében részt vevő szervek képviselői is. A Gyvt. 2022. augusztus 1-jei módosítása szerint továbbá a gyámügyi eljárásban a nyilatkozattétel lehetőségéről az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket – a törvényes képviselő egyidejű tájékoztatása mellett – minden esetben értesíteni kell.⁴⁷

A jogszabályban meghatározott személyek meghallgatásáról készült jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell többek között az örökbe fogadni szándékozó személy nyilatkozatát arról, hogy az örökbefogadás joghatásait (Ptk. 4:132–4:136. §, Ptk. 7:72–7:73. §) ismeri és tudomásul veszi; kéri a gyermek gondozásba történő kihelyezését, vagy nyilatkozik a Ptk. 4:122. § (2) bekezdése szerinti gondozásról; vele szemben nem állnak fenn a Ptk. 4:121. § (3) bekezdésében meghatározott kizáró okok; az örökbefogadás engedélyezését követően mely szervezettel kíván együttműködni az utánpótlás érdekében, továbbá hogy az örökbefogadás nem jár haszonszerzéssel. A jegyzőkönyv tartalmazza továbbá az örökbe fogadni szándékozó személy nyilatkozatát az örökbe fogadott gyermek – örökbefogadást követő – nevééről és származási helyéről, valamint egyedülálló által történő örökbefogadás esetén a képzelt szülő adatairól, a házasságban élő, de önállóan örökbe fogadni szándékozó személlyel együtt élő házastárs nyilatkozatát arról, hogy az örökbefogadáshoz hozzájárul. Tartalmazza a gyermek vér szerinti szülőjének nyilatkozatát arról, hogy hozzájárul gyermekének a Ptk. 4:127. § (1) bekezdése szerinti gondozásához, vagy arról, hogy gyermekét hozzájárulásával az örökbefogadó legalább egy éve saját háztartásában neveli.

A nyilatkozó a nyilatkozatát nem köteles indokolni, de feltételhez sem lehet kötni. A nyilatkozónak azonban lehetősége van arra, hogy nyilatkozatát kényszer, tévedés vagy megtévesztés címén megtámadhassa. Ha a szülő hozzájárult gyermeke örökbefogadásához, tájékoztatni kell ennek jogkövetkezményéről, a visszavonás jogi feltételéről, illetve a szükséges gyámhivatali hozzájárulásról a hatodik életévét betöltött vagy egészségileg károsodott gyermek esetében.

47 Gyvt, 128. § (1) bek.

6.3. A gyermek kötelező gondozása

Meghatározott okiratokat, szakvéleményt már a gyermek kötelező gondozásba történő kihelyezése iránti eljárásban kell csatolni, illetve a gyámhatóságnak be kell szereznie, mert minden örökbefogadásra irányuló hatósági döntést megelőző a gyermeknek legalább egy hónapig tartó kötelező gondozása.⁴⁸ A gyermek gondozásba történő kihelyezése érdekében a gyámhivatal megvizsgálja többek között az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmasságát tanúsító véglegessé vált határozatot, valamint környezettanulmányt végez (vagy megkeresi a TEGYESZ-t, feltéve, ha nincs egy hónapnál nem régebbi környezettanulmány), beszerzi a gyermek egészségi állapotáról, fejlődését befolyásoló betegségeiről az igazolást, családi háttérre vonatkozó dokumentumokat, jövedelemigazolást, a három évnél idősebb gyermek személyiségére vonatkozó szakvéleményt is. A gyámhivatal szerzi be többek között a gyermek anyakönyvi másolatát, az örökbe fogadni szándékozók belföldön készült születési és házassági anyakönyvi kivonatát a szükséges egyéb gyámhivatali határozat vagy bírósági ítélet mellett. A kijelölt megyei, fővárosi gyámhivatal az érdekeltek hozzájárulását, valamint a szükséges iratok becsatolását követően a kérelem benyújtását követő 15 napon belül, hathetesnél fiatalabb gyermek esetében nyolc napon belül végzésben dönt a gyermeknek az örökbe fogadni szándékozó gondozásba történő kihelyezéséről. A kötelező gondozási idő minimum 30 nap, és az örökbefogadás csak ezen gondozást követően engedélyezhető.

A Gyer. tételesen meghatározza azokat az eseteket is, amikor nem kell a gyermeket a kötelező gondozásba kihelyezni. Nem kell a kötelező gondozásba történő kihelyezésről rendelkezni, ha az örökbefogadó és a vér szerinti szülő házastársak, az örökbefogadó és a vér szerinti szülő meghallgatása során arról nyilatkozik, hogy az örökbefogadó a gyermeket a vér szerinti szülő hozzájárulásával már legalább egy éve saját háztartásában gondozza, a nevelésbe vett gyermeket a nevelőszülője (és házastársa) fogadja örökbe, és a gyermek megfelelő neveléséről, gondozásáról legalább egy éve saját háztartásában gondoskodik, és ennek tényét a nevelőszülői hálózat működtetője igazolta, a hathetesnél fiatalabb, ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeket az örökbefogadó legalább egy hónapja saját háztartásában gondozza, a gyámság alatt álló gyermeket családba fogadó gyámja fogadja örökbe, és a gyermek megfelelő neveléséről, gondozásáról legalább egy éve saját háztartásában gondoskodik.⁴⁹ Ezekben az esetekben a gyámhatóság az örökbefogadási eljárás során környezettanulmányt végez vagy szerez be, és az

48 Ptk. 4:128. §.

49 Gyer. 45. § (5) bek.

örökbefogadást engedélyező határozatban a kötelező gondozási időszak eredményes elteltét megállapítja.

A kihelyezést követően a TEGYESZ családgondozója figyelemmel kíséri a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek családba történő beilleszkedését, és a gyámhivatal által kitűzött határidőre megküldi az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát. Az örökbe fogadni szándékozó személy a hozzá örökbefogadási szándékkal kihelyezett gyermek gondozásáról, tartásáról saját költségén köteles gondoskodni. A gyámhivatal a kötelező gondozási idő eltelte után nyilatkoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt az örökbefogadási szándéka fenntartásáról.

A gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezéséről – főszabály szerint – 60 napon belül dönt. A gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezéséről a kötelező gondozási idő lejártát követő 21 napon belül dönt, ha az elrendelt kötelező gondozási idő az egy hónapot meghaladja. A gyámhatóság – a nemzetközi örökbefogadás kivételével – a Ptk. 4:122. § (2) bekezdése szerinti esetben az örökbefogadás engedélyezéséről 90 napon belül dönt. Az örökbefogadás az engedélyező határozat véglegessé válásával lép hatályba. Az örökbefogadást a gyámhivatal nem engedélyezi, ha az a kiskorú érdekeivel ellentétben áll, illetve ha akár a felek, akár az eljárásban egyéb módon közreműködő személyek vagy szervezetek részére haszonszerzéssel jár. A CSJK a gyakorlati tapasztalatok alapján azt kívánja megakadályozni, hogy az örökbefogadásban részt vevők, akár költségtérítés címén is, jelentős jövedelemhez jussanak.

7. Az örökbefogadás joghatásai

Az örökbefogadási eljárás a gyámhatóság határozatával zárul, vagyis az örökbefogadás az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásával lép hatályba, így ekkor állnak be az örökbefogadás jogkövetkezményei. Ha azonban az örökbefogadó az eljárás során meghal és az örökbefogadást engedélyezték, az örökbefogadás joghatása már az örökbefogadó halálával beáll.

Az örökbefogadás joghatásai a következők: családi jogállást biztosít az örökbefogadó családjában az örökbefogadott részére; örökbefogadott-örökbefogadó között szülő-gyermekei viszony létesül; rokoni kapcsolatot eredményez az örökbefogadott és leszármazói, illetve az örökbefogadó és annak rokonsága között; tartási jogokat és kötelezettségeket keletkeztet az örökbefogadással rokoni kapcsolatba került személyek között; megszünteti a vér szerinti szülői felügyeleti és tartási jogokat, kötelezettségeket; az örökbefogadott részére biztosítja az örökbefogadó nevének viselését; elősegíti az örökbefogadott beilleszkedését az új családba az örökbefogadónak vér szerinti

szülőként történő anyakönyvezésével; házasságkötés tekintetében érvénytelenségi okot keletkeztet az örökbefogadó és az örökbefogadott között.⁵⁰

7.1. Szülői felügyelet és a családi jogállás

Az örökbefogadás legjellegzetesebb jogi hatása az, hogy a gyermeknek új családi jogállást ad, vagyis a vér szerint családból kiválik. A szerint, hogy kik között jön létre az örökbefogadás, megkülönböztetünk egyszerű (korlátozott) és teljes örökbefogadást, illetve ezen belül egyedülálló általi örökbefogadást és közös gyermeki jogállást. A közös gyermeki jogállás egyik esetében a gyermeket házastársak fogadják örökbe akár együttesen, akár külön-külön, a másik esetben az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe.

Az örökbefogadás célját csak úgy tudja elérni, ha a kiskorú gyermek felett a szülői felügyeletet a törvény alapján az örökbefogadók gyakorolják. A CSJK nem tesz lehetővé olyan örökbefogadási formát, amely nem jár a szülői felügyelet gyakorlásával. A CSJK értelmében a szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőténak jogát és kötelességét, továbbá a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.⁵¹ Ezek a jogok az örökbe fogadó szülőt is – kevés kivétellel – megilletik. Azonban vannak olyan élethelyzetek, amikor a gyermek nem kerül ki teljesen a vér szerinti családból, és ezért a jogalkotó a kapcsolattartás tekintetében figyelemmel van a tágabb rokoni kör (például nagyszülők) méltányolható érdekeire is, ami által az örökbefogadás nyílttá válik.

Ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe, és az a házasság, amelyből a gyermek származik, a házastárs halála folytán szűnt meg, a meghalt házastárs rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti. Ha mindkét szülő halála folytán a gyermeket az egyik szülő rokona fogadja örökbe, a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti.⁵²

Az örökbefogadással létrejött rokoni kapcsolatból következik a rokонтartás, ami ugyanabban a rokoni körben keletkeztet tartási kötelezettséget, mint a vérrokoni kapcsolat. Azonban sem az örökbe fogadott gyermek, sem a vér szerinti szülők nem érvényesíthetnek egymással szemben tartási kötelezettséget. A CSJK kivételt csak annak a vér szerinti szülőnek ad, akinek gyermekét saját házastársa fogadta örökbe.

A rokoni kapcsolatból származik továbbá a névviselés, a törvényes öröklés mint jogkövetkezmény is. A jogi hatások között indokolt megemlíteni a gyermek vérségi származása megismeréséhez fűződő jogát is.

⁵⁰ Filó, Katonáné Pehr, 2015, 198. o.

⁵¹ Ptk. 4:146. § (2) bek.

⁵² Katonáné Pehr, 2021b, 193. o.

7.2. Névviselés

Az örökbefogadás engedélyezésével egy időpontban kell megállapítani az örökbe fogadott gyermek családi nevét és utónevét.⁵³ A névviselés kérdése az örökbe fogadott gyermek tekintetében speciális rendezést igényel, ezért szabályai a CSJK „XI. Örökbe-fogadás” címben szerepelnek, és nem a névviselésre vonatkozó általános rendelkezések között. Az örökbe fogadott gyermek beilleszkedésénél nagy jelentősége van a névvise-lésnek, hiszen az örökbefogadott saját családi neve megváltozik az örökbefogadó csa-ládi nevére. Abban az esetben, ha az örökbe fogadó szülő egyedülálló, akkor képzelt személyt (kérelemre képzelt apát vagy hivatalból képzelt anyát) kell bejegyezni a másik vér szerinti szülőként. Ennek a személynek az adatait a gyámhivatal belátása szerint állapítja meg – a gyermek jogos érdekeinek sérelme nélkül –, miután az örökbefogadót meghallgatta. Az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válását követően a szülői felügyeleti jog egyedüli személy által történő gyakorlásának igazolása érdeké-ben a kijelölt gyámhivatal igazolsát állít ki, ha a gyermek tekintetében az anyakönyvbe bejegyzett apa vagy anya képzelt személy.⁵⁴

Közös gyermekké fogadás esetén az örökbefogadóknak az örökbefogadás engedé-lyezése iránti kérelemben kell arról is nyilatkozniuk, hogy az örökbe fogadott gyermek melyikük családi nevét viselje. Az örökbe fogadott kiskorú gyermek bármelyik örökbe-fogadó családi nevét viselheti, illetve akár az örökbefogadók összekapcsolt családi nevét is, függetlenül attól, hogy az örökbefogadók családi nevüket összekapcsolták vagy sem. Abban az esetben, ha a házastársak külön-külön fogadták örökbe a gyermeket, a gyer-mek családi neve az örökbefogadók megegyezésétől függ. Megállapodás hiányában a gyermek a korábbi örökbefogadás során kapott családi nevét tartja meg.⁵⁵

Ugyanazon örökbefogadó által örökbe fogadott több gyermek azonos családi nevet viselhet.⁵⁶ Kivételes esetben megengedheti a gyámhivatal, hogy az örökbefogadott ere-deti családi nevét megtarthassa, illetve hogy utónevét megváltoztathassák, melyet az örökbefogadók állapítanak meg.

7.3. Öröklés

Az örökbefogadás örökségbe fogadást jelentett a régi magyar jogban, ezzel is arra utalva, hogy az örökbefogadás elsődleges célja az öröklés biztosítása volt. Az öröklés

⁵³ Ptk. 4:134. § (2), (5) bek.

⁵⁴ Gyer. 46.§ (8) bek.

⁵⁵ Kralovánszky, 2021, 843. o.

⁵⁶ Ptk. 4:134. § (1) bek.

a rokoni kapcsolat létesülésével jön létre, vagyis örökbefogadás esetén az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásakor. A Ptk. alapvető változást hozott a vér szerinti rokonok öröklési jogi kapcsolatában. A Ptk. Hetedik könyve részben az örökbefogadott öröklése, részben az örökbefogadott utáni öröklés tekintetében tartalmaz rendelkezéseket, kimondva, hogy az örökbefogadott – az örökbefogadás fennállása alatt – az örökbe fogadó szülő és annak rokonai után az örökbe fogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl.⁵⁷ Az örökbefogadás megszűnése az öröklési kapcsolat megszűnését is jelenti, azonban az örökbefogadó vagy az örökbefogadott halála az örökbe fogadást nem szünteti meg.

A CSJK alapján a nyílt és titkos örökbefogadási kapcsolatok közötti különbség ma az, hogy az örökbeadó ismeri-e (valamilyen mértékben) a gyermek vér szerinti szüleit vagy sem. A Ptk. ezért azt mondja ki, hogy az örökbefogadás nem érinti az örökbefogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után, ha az örökbefogadás az örökbefogadott egyenes ági felmenő rokona, testvére vagy egyenes ági felmenő rokonának más leszármazója által történt. Ezekben az esetekben a vér szerinti rokoni kapcsolatból származó jogok és kötelezettségek közül a törvény az öröklési jogot kifejezetten fenntartotta. Ebben az esetben a kettős öröklési jog párhuzamosan, de elkülönülve érvényesül, mert mindkét esetben más-más személy az örökhagyó.⁵⁸

Az örökbefogadott után elsősorban leszármazói és házastársa, leszármazó hiányában házastársa és örökbe fogadó szülője, leszármazó és örökbe fogadó szülő hiányában a házastársa önállóan, leszármazó és házastárs hiányában az örökbe fogadó szülő és annak rokonai örökölnék a törvényes öröklés szabályai szerint. Az örökbe fogadó szülő és annak rokonai akkor örökölnék, ha az örökbefogadás az öröklés megnyílásáig fennállt. Ha az említett személyek nem örökölnék, akkor a törvényes öröklés szabályai szerint örökösök a vér szerinti szülők, ha a gyermek örökbefogadása egyenes ági felmenő rokona, testvére vagy egyenes ági felmenő rokonának más leszármazója által történt.⁵⁹

7.4. A gyermek vérségi származása megismeréséhez fűződő joga

A Gyvt. alapvető gyermeki jogként szabályozza, hogy a gyermeknek joga van a származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz, függetlenül attól, hogy titkos vagy nyílt örökbefogadással került az örökbefogadókhoz. A CSJK a nemzetközi követelményeknek megfelelően szabályozza, hogy a gyámhatóság – kérelemre – miről és

57 Ptk. 7:72. § (1) bek.

58 Ptk. 7:72. § (2) bek.

59 Ptk. 7:73. §.

milyen idős korban adhat felvilágosítást az örökbefogadott számára, figyelemmel valamennyi érintett törvényben meghatározott érdekére is. Az örökbe fogadott gyermek vérségi származásának megismeréséhez fűző joga két területen érvényesül: tájékoztatáshoz való jog az örökbefogadás tényéről és arról, hogy él-e vér szerinti szülője, van-e testvére (féltestvére), valamint a szélesebben értelmezett származás megismeréséhez fűződő jog, ami már magában foglalja a vér szerinti szülő, illetve testvér (féltestvér) személyazonosító adatainak megismeréséhez fűződő jogot is.

A szülőre és a testvérré irányuló kérelem külön-külön is benyújtható. A vér szerinti szülő hozzájárulása nélkül kaphat információt az örökbefogadott az örökbefogadás tényéről és arról, hogy vér szerinti szülője él-e, illetve vannak-e testvérei, féltestvérei.⁶⁰ A CSJK a vér szerinti szülő és testvér természetes adatainak közlését tiltja, ha a meghallgatásuk során úgy nyilatkoznak, hogy az adataik nem közölhetők; ha meghallgatásuk akadályba ütközik (elháríthatatlan akadály, ismeretlen helyen való távollét miatt); illetve ha a közlés a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétes (például a szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy a gyermek ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélték).⁶¹

A CSJK külön szabályozza a vér szerinti szülő egészségügyi adatai megismeréséhez fűződő jogot. A gyermek érdekében nem tagadható meg anonimizált formában (természetes személyazonosító adatok közlése nélkül) a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól való tájékoztatás. A gyámhatóság a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől beszerzett adatok alapján adja meg a tájékoztatást. A gyámhatóság természetesen elutasítja az egészségügyi adatokról való tájékoztatás iránti kérelmet, ha a kérelem alapján nem valószínűsíthető, hogy a kért adatok az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentőséggel bírnak.⁶²

8. Az örökbefogadás utánkövetése

A CSJK 2013 óta új jogintézményként nevesíti az örökbefogadás utánkövetésének lehetőségét, amely a nemzetközi gyakorlatban már elterjedt, és amelynek részletszabályait a Gyvt. és a Gyer. tartalmazza. Az örökbefogadást követően a gyermek helyzetét, életkörülményeinek alakulását jogszabályban meghatározott közhasznú civil szervezet

⁶⁰ Ptk. 4:135. § (1) bek.

⁶¹ Ptk. 4:135. § (4) bek.

⁶² Katonáné Pehr, 2021b, 195–196. o.

vagy a megyei, fővárosi TEGYESZ az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásától számított legfeljebb öt évig figyelemmel kíséri és segíti.

Az örökbefogadást követő gondozás lényege, hogy az örökbefogadás megtörténte után a kijelölt szervezet szakemberének fel kell vennie a kapcsolatot az örökbe fogadó családdal. Emellett az örökbe fogadó család bármilyen felmerülő probléma esetén segítő szakemberekhez fordulhat, igénybe veheti az önsegítő csoportok segítségét, az ilyen típusú civil kezdeményezéseket. A nemzetközi tapasztalatok szerint a hatékony segítségnyújtáshoz igen lényeges, hogy bizalmi kapcsolat alakuljon ki az utánkövetést végző szervezet szakemberei és az örökbe fogadó szülő között. Ha az örökbefogadókban a felkészítés során tudatosítják, hogy probléma esetén segítséget kérhetnek a szakemberektől, akkor reményeink szerint nem csak krízishelyzetben keresik fel a szolgáltatót.

Ennek megfelelően a TEGYESZ a gyámhatóság határozata alapján az általa és – az örökbe fogadó szülő kérelmére – a közhasznú szervezet által előkészített, véglegessé vált örökbefogadást utánköveti. Feladata a gyermek örökbe fogadó családjába és új környezetébe történő beilleszkedésének figyelemmel kísérése, és a gyermek örökbe fogadó családjában történő nevelésének személyes tanácsadással történő segítése. Számos országban jól hasznosítható módszer a videotréning alkalmazása is az utánkövetés során, amit hazánkban néhány közhasznú szervezet is alkalmaz (pl. Ágacska Alapítvány). A videotréning rövid ideig tartó, hatásos segítségnyújtási forma, amit többnyire a családok otthoni környezetében alkalmaznak, a családról felvett rövid filmek segítségével. A módszer abban segít, hogy a szülők magabiztosabbnak érezzék magukat szülői szerepeikben. Az örökbefogadás utánkövetése esetében a videotréning célja az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülők közötti kapcsolat, kötődés megfigyelése. A módszer arra próbálja sarkallni a szülőket, hogy jobban figyeljenek a gyermek viselkedésére, szükségleteire, értsék azokat, és megfelelő módon válaszoljanak rá.⁶³

Az örökbefogadás utánkövetésére első alkalommal az örökbefogadás engedélyezésének véglegessé válását követő hat hónapon belül, az után pedig – a rokoni, házastársi örökbefogadás kivételével – az örökbefogadás engedélyezésének véglegessé válását követő másfél év múlva kerül sor (kötelező utánkövetés). Az örökbe fogadó szülő kérelmére a TEGYESZ további három és fél évig biztosíthatja az örökbefogadás utánkövetését mint önkéntes szolgáltatást (önkéntes utánkövetés). A TEGYESZ az utánkövetés megtörténtéről és annak tapasztalatairól tájékoztatja az örökbefogadást engedélyező gyámhatóságot.⁶⁴

63 Bényei, 2010, 137. o.

64 Katonáné Pehr, 2021b, 190. o., Gyvt. 62/C. §.

A TEGYESZ mellett a működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet – az örökbe fogadó szülő kérelmére, a gyámhatóság határozatában foglaltak szerint – az általa előkészített és jogerősen lezárt örökbefogadást követően utánkövetést végez, és a más közhasznú szervezet vagy a TEGYESZ által előkészített, jogerősen lezárt örökbefogadást követően utánkövetést végezhet. A közhasznú szervezet az örökbefogadás utánkövetése körébe tartozó szolgáltatást kizárólag Magyarországon élő, magyar állampolgárságú örökbe fogadó szülő és örökbe fogadott gyermek számára nyújthat. A közhasznú szervezet feladatkörében személyes tanácsadással segíti a gyermek családjába történő beilleszkedését, a családdá válás folyamatát, az örökbefogadással kapcsolatos kommunikációt, a gyermek identitásának egészséges fejlődését, valamint a gyermek óvodai, iskolai beilleszkedését, illetve a beilleszkedés során a problémák megelőzését vagy az esetlegesen felmerült problémák megoldását. A közhasznú szervezet az örökbefogadás utánkövetése körébe tartozó szolgáltatásért a szolgáltatás igénybe vevőjétől szolgáltatási díjat nem kérhet, más költségek viselésére a szolgáltatás igénybe vevőjét nem kötelezheti, és tőle díjazást nem fogadhat el.⁶⁵

Az OGYSZ húsz megyei/fővárosi TEGYESZ-e mellett örökbefogadás utánkövetésére működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek az Ágacska Alapítvány az Örökbefogadásért és a Családokért; a Gólyahír Egyesület és a Fészek Alapítvány az Örökbefogadókért és Örökbefogadottakért jogosult.

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

Az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni. Az örökbefogadás igen ritka hatálytalanná válását tulajdonképpen úgy kell tekinteni, mintha az örökbefogadás létre sem jött volna.⁶⁶

A leggyakoribb előkészítés és engedélyezés mellett is előfordulhat, hogy az örökbefogadott és az örökbefogadó között olyan mértékben megromlik a kapcsolat, ami az örökbefogadás célját, a családi kapcsolat fennállását megghiúsítja. A magyar jog a tapasztalatok alapján a felbontható örökbefogadás mellett foglalt állást, amely lehetőséget nyújt a rendeltetését betölteni nem tudó örökbefogadás megszüntetésére. A CSJK szerint az örökbefogadás nem szerződés, ezáltal nem szüntethető meg a felek

⁶⁵ Gyvt. 69/F. §.

⁶⁶ Ptk. 4:137. §.

megegyezésével. A megszüntetés két módját különböztetjük meg, lehet gyámhatóság általi, illetve bíróság általi a felbontás.

9.1. Felbontás kölcsönös kérelemre

Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a megyei, fővárosi kormányhivatal mint kijelölt gyámhivatal bontja fel.⁶⁷ A döntés 2020. április 1-jétől közigazgatási perben támadható meg az illetékes törvényszék előtt.

A Csjt. szabályaival szemben a CSJK már nem tartalmazza a felbontás akadályaként a „közérdek sérelmét”, hiszen nagykorú személyek esetében az önrendelkezési joguk körébe esik annak eldöntése, hogy az örökbefogadást kölcsönösen meg akarják-e szüntetni. Kiskorú gyermek esetében a gyámhatóságnak a kiskorú gyermek legfőbb érdekét kell figyelembe vennie, ami egybeesik a „közérdekkel”, ezért ennek külön nevesítése szükségtelen. Az örökbefogadás létrejöttének szabályozásához hasonlóan a megszűnés szabályozásánál is alapvető jelentősége van az örökbefogadás céljának. A felbontás sem függ csupán a felek nyilatkozatától, megegyezésétől, hanem a gyámhatóság ellenőrzése mellett történhet, ezért, ha a felbontás nem áll a gyermek érdekében, azt el kell utasítani. Nem esik a kölcsönös kérelem fogalma alá, ha az egyik örökbefogadó meghalt, és az örökbefogadott, valamint az életben levő örökbefogadó egyetért az örökbefogadás felbontásával.

Megfontolandó azonban az is, hogy a felek által nem kívánt kapcsolatot – amely már nem a szeretetteljes családi nevelést biztosítja – szabad-e a gyermek érdekében hivatkozással fenntartani, ugyanis a feleket nem lehet arra kényszeríteni, hogy gondoskodjanak a gyermekről. A gyermek érdeke elsősorban a családi környezetet, a családi nevelést kívánja, ha ezt nem tudja az örökbefogadás nyújtani, azt fel kell bontani. A felbontásnál azt is figyelembe kell venni, hogy az örökbefogadás megszűnése után hogyan lehet a kiskorú gyermek további sorsáról, neveléséről gondoskodni, ezért mérlegelni kell, hogy mi a helyesebb a gyermek számára, ha róla az örökbefogadók, esetleg új örökbefogadók, vagy ha az állam a gyermekvédelmi rendszerben gondoskodik. A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira és az örökbefogadottra.⁶⁸

9.2. Felbontás egyoldalú kérelemre

A CSJK a felbontás Csjt.-ben nevesített esetét, „ha az örökbefogadás társadalmi rendeltetését és célját nem tölti be” – annak nehezen értelmezhetőségére figyelemmel – elhagyta.

⁶⁷ Ptk. 4:138. §. (1) bek.

⁶⁸ Kralovánszky, 2021, 879. o.

A CSJK a Csjt.-vel szemben már elegendőnek tartja az örökbefogadás felbontásának okaként azt rögzíteni, hogy a felek valamelyikének magatartása miatt az örökbefogadás fenntartása a másik félre elviselhetetlen, vagyis a kapcsolatnak az „elviselhetetlenséget” el nem érő megromlása még nem eredményezheti az örökbefogadás felbontását. A külföldi jogok ezt a felbontási okot szinte kivétel nélkül tartalmazzák. Azonban a vérségi szülő-gyermek kapcsolatnál magasabb mércét az örökbe fogadó szülő-gyermek kapcsolatát illetően sem szabad támasztani. Az örökbefogadás bírósági felbontásának anyagi jogi szabályai egyebekben nem térnek el a Csjt. rendelkezéseitől.⁶⁹

Kiskorú gyermek esetében az örökbefogadó kérelmére csak kivételes esetben bontják fel az örökbefogadást. A perben a Ptk. 4:145. § (4) bekezdés szerint az örökbefogadó a gyermeket nem képviselheti, számára eseti gyámot kell rendelni, függetlenül attól, hogy a kiskorú felperesi vagy alperesi minőségében vesz részt a perben. Az eseti gyám kirendelése előtt meg kell hallgatni a 14. életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában levő gyermeket. A kiskorú gyermek érdekében az örökbefogadás felbontása iránti pert a Ptk. 4:139. § (3) bekezdése alapján megindíthatja a gyámhatóság is, azonban az ügyész korábban biztosított perindítási joga megszűnt. A perben szigorúan kell vizsgálni a felbontás feltételeinek megvalósulását, és mindig gondosan kell mérlegelni, hogy csak múltó, átmeneti vagy esetleg nevelési problémákról van szó, vagy tartós, az örökbefogadási kapcsolatot megghiúsító körülményekről. Nevelési nehézségek a vér szerinti gyermeknél is előfordulhatnak, és a szülő feladata, hogy ezeket a gondokat megoldja. Önmagában a konfliktusok ténye – különösen, ha azok előidézésében a felbontást kérő is közrehatott – nem vezethet az örökbefogadás felbontásához. Azonban az örökbefogadás felbontása indokolt, ha annak fenntartása az örökbefogadó bűncselekményt is megvalósító magatartása miatt a többszörösen sérült és visszamaradt kiskorú örökbefogadottra elviselhetetlenné vált. Nem szolgálhat az örökbefogadás felbontásának alapjául az sem, ha az örökbe fogadó szülők házasságát a bíróság felbontotta, és a külön élő örökbe fogadó szülő nem kívánja a gyermekkel a kapcsolatot tartani.⁷⁰

Közös gyermekké fogadás esetén a CSJK nem zárja ki, hogy az örökbefogadást csak a kérelmező felek tekintetében bontsák fel, vagyis csak az egyik örökbefogadóval szemben. Ugyanakkor, ha csak az egyikük kéri az örökbefogadás felbontását, az örökbefogadott mellett alperesként a másik örökbefogadónak is perben kell állnia, mert olyan közös jogról és kötelezettségről van szó, amely csak egységesen bírálható el. A felbontás vizsgálatánál nem elegendő az anya-gyermek kapcsolat fennállását vagy fenn nem állását értékelő igazságügyi pszichológus szakértő véleménye, a bíróságnak a

⁶⁹ Ptk. 4:139. §.

⁷⁰ Katonáné Pehr, 2021a, 308. o.

rendelkezésre álló bizonyítékok összességének mérlegelésével kell döntenie az örökbefogadás felbontásáról.⁷¹

A bírói gyakorlat szerint a felbontásnál azt kell vizsgálni, hogy az örökbefogadási kapcsolatot valóban meghiúsító körülményekről van-e szó, mert csak az erkölcsileg és jogilag súlyosan felróható magatartás vonhatja maga után az örökbefogadás felbontását. Az örökbefogadó halála után az örökbefogadás felbontását annak érdekében is lehet kérni, hogy az örökbefogadott a leszármazáson alapuló családi jogállását visszanyerje.⁷²

9.3. Az örökbefogadás felbontásának joghatása

Az örökbefogadás az azt felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. A CSJK az örökbefogadás felbontása utáni névviselésről a Csjt.-vel megegyező tartalommal rendelkezik, így főszabály szerint az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik. Kivételesen, erre irányuló kérelemre, indokolt esetben (pl. a hosszú időn át fennállt névviselés alapozhatja meg) a gyámhatóság vagy a bíróság feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.

A CSJK új rendelkezésként tartalmazza a meghalt örökbefogadó után megszerzett jogok védelmének szabályait. Eszerint az örökbefogadás megszűnése nem érinti a gyámhatósági eljárás vagy a per megindítása előtt meghalt örökbefogadó után megszerzett jogokat. A már átszállt örökséget ebben az esetben visszakövetelni nem lehet.⁷³ A CSJK rögzíti azt is, hogy az örökbefogadás megszűnésével felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek (így pl. rokontartás, öröklés), de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.⁷⁴ Az örökbefogadás felbontását követően nem kell a gyermek örökbe fogadhatóvá válásához szükséges eljárásokat ismét lefolytatni, a gyermek rövid időn belül ismét örökbe fogadó családba kerülhet, ami messzemenően a legfőbb érdekét szolgálja.⁷⁵

⁷¹ Katonáné Pehr, 2018, [94].

⁷² Ptk. 4:139. §. (2) bek.

⁷³ Ptk. 4:143. §.

⁷⁴ Kralovánszky, 2021, 881. o.

⁷⁵ Katonáné Pehr, 2021b, 201. o.

Irodalomjegyzék

- Barzó, T. (2017a) *A magyar család jogi rendje*. Budapest: Patrocinium Kiadó.
- Barzó, T. (2017b) 'A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei', *Miskolci Jogi Szemle*, 12 (különszám), 37–57. o.
- Bényei, N. (2010) 'Az örökbefogadás', *Jura*, 2010/2, 128–139. o.
- Both, É., Kuslits, G. (2015) 'A legjobb érdek érvényesítése a gyermekvédelmi szakellátásban', *Esély*, 2015/4, 96–110. o.
- Deli, J., Lantai, Cs. (2014) 'Változások az örökbefogadás területén', *Kapocs*, 2014/3, 45–47. o.
- Filó, E., Katonáné Pehr, E. (2015) *Gyermei jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*. Budapest: HVG-Orac.
- Katonáné Pehr, E. (2007) 'Az örökbefogadás' in Kőrös, A. (szerk.) *A családjog kézikönyve*, Budapest: HVG-Orac, 445–558. o.
- Katonáné Pehr, E. (2018) 'Örökbefogadás' in Jakab, A., Fekete, B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Családjog rovat*, rovat szerkesztő: Hegedüs, A. <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas>
- Katonáné Pehr, E. (2020) 'A gyermek érdeke az örökbefogadás új jogi környezetében – avagy a gyermekközpontú örökbefogadás követelménye', *Családi Jog*, 2020/3, 1–8. o.
- Katonáné Pehr, E. (2021a) 'Az örökbefogadás' in Kőrös, A. (szerk.) *A Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog*, Budapest: HVG-Orac, 253–310. o.
- Katonáné Pehr, E. (2021b) 'Örökbefogadás' in Hergerné, Cs. (szerk.) *Magyar Családjog*, Budapest: Novissima, 168–201. o.
- Kralovánsky, L. (2021) 'Örökbefogadás' in Bodzási, B., Tőkey, B. (szerk.) 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja, Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 846–882. o. <https://mhk.hu/files/ptk-kommentar.pdf>
- Lápossy, A., Tasi, K. (2018) 'Joggal mérlegelve – a gyermekközpontú örökbefogadási eljárás követelményei az ombudsmani gyakorlat tükrében', *Családi Jog*, 2018/4, 16–22. o.
- Marschalkó, L. (2013) 'Az örökbefogadás és a gyermek legjobb érdeke', *Iustum Aequum Salutare*, 2013/2, 265–279. o.
- Neményi, M., Takács, J. (2015) 'Örökbefogadás és diszkrimináció Magyarországon', *Esély*, 2015/2, 67–96. o.
- Nyitray, Zs. (2012) 'A Gyermejjogi Egyezmény 3. cikk 1. bekezdésének értelmezési és alkalmazási nehézségei' in Fazekas, M. (szerk.) *Jogi Tanulmányok, ELTE ÁJK Doktori Iskola III. Konferenciája*, Budapest, 197–209. o.

- Magyar Pszichológia Bizottság Tesztbizottsága (2018) 'A pszichológiai teszthasználat irányelve', *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2018/2, 125–132. o. <https://doi.org/10.1556/0016.2018.003>
- Weiss, E. (1997) 'Az örökbefogadás néhány társadalmi és jogi kérdése', *Magyar Tudomány*, 1997/2. 180–192. o.